

STREEKMUSEUM HOEKSCHE WAARD
HOFWEG 13 3274 BK HEINENOORD

BULLETIN 61

APRIL 1993

STICHTING
VRIENDENKRING VAN HET STREEKMUSEUM HOEKSCHÉ WAARD
(ingeschreven K.v.K. Dordrecht nr. S 119934)

Redactie en secretariaat:

Hofweg 13, 3274 BK Heinenoord. Giro 38.70.852.
Contributie: minimaal F 10,-- per persoon/jaar.

Redactie:

C.L. Boon-Braun	W. Reedijk
J. Gerretse	Drs. J.E. de Rooy
A.O. Mol	Mr. R. van der Waal
P.J. Pot	J. Weijers
K.H. van der Ree	

Hof van Assendelft:

Hofweg 13, 3274 BK Heinenoord. Telefoon 01862 - 1535.
Geopend dinsdag t/m zaterdag 14.00 - 17.00 uur.
Zaterdag bovendien 10.00 - 12.00 uur.
Leeszaal: Geopend woensdag 09.00 - 13.00 uur.
Zaterdag 10.00 - 17.00 uur.

Oost-Leeuwenstein:

Dorpsstraat 13, 3274 BB Heinenoord.
Geopend zaterdag 10.00 - 12.00 en 14.00 - 17.00 uur.

Groepen op afspraak.

Conservator:

Drs. J.E. de Rooy . . . . . 01862 - 2010

Niets van deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

NIEUWS VAN DE REDACTIE

Al is het buiten nog koud en kaal, crocussen en sneeuwkllokjes geven toch al wat fleur in dit grijze jaargetijde. Binnenkort zal de natuur weer ontwaken uit de winterslaap. Een feestelijk gebeuren! Ook ons aller Streekmuseum staat een feest te wachten, want het bestaat dit najaar 25 jaar! Dat kunnen wij maar niet zo voorbij laten gaan. Er is al veel over vergaderd en al zijn alle ideeën nog niet uitgekristalliseerd, er begint zich toch wat af te tekenen. De Vriendendag 1993, waarover u nader zult worden geïnformeerd in het zomerbulletin, zal ook gericht zijn op dat jubileum. Op 9 oktober (die datum kunt u vast noteren) hopen wij u een interessante middag te bezorgen in "De Vijf Schelpen" te Mijnsheerenland. De middag wordt besloten met de traditionele spek-met-pere-maaltijd in het H.C. Andersenhuis te Heinoord.

In verband met het jubileum wordt ook gedacht aan het uitgeven van een zeer fraai fotoboek over de Hoeksche Waard. Uw redacteur is zeer onder de indruk van het voorbereidend werk, dat daarvoor verricht is. Verdere informatie vindt u elders in dit bulletin.

Enkele cijfers betrekking hebbend op 1992.

Het aantal vrienden bedroeg bij de jaarwisseling 1.520. Wij hadden het genoege een bedrag van F 8.000,- bij te kunnen dragen aan de exploitatie van het museum. Dank zij uw hulp en de noeste arbeid van de vaste medewerkers, bijgestaan door de nodige vrijwilligers, blijft de vaart erin.

U weet dat het museum de meest uiteenlopende zaken bezit. Minder bekend is onze knopencollectie, waarin de nieuwe aanwinsten nodig verwerkt moeten worden. Mocht één van u wat vrijwilligerswerk willen doen op dit terrein, dan houden wij ons graag aanbevolen. Wij hopen dat u veel genoege mag beleven aan dit bulletin. Tot de volgende keer!

J.G.

BOEKAANKONDIGING

HET JUBILEUMBOEK.

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Streekmuseum zal een uniek fotoboek over de Hoeksche Waard verschijnen. Het zal een prachtig werk worden, waarin de Hoeksche Waarder veel herkent.

Ruim vijf en zeventig fraaie kleurenfoto's van dorpsgezichten, natuur-gebieden, impressies van de jaargetijden, kortom de Hoeksche Waard zoals wij die kennen in 1993. De uitvoering is geheel op kwaliteit gericht. Er is lang en met veel enthousiasme aan gewerkt. Gestreefd wordt om het boek omstreeks 1 oktober 1993 te laten verschijnen.

Wij willen gaarne u als vrienden in de gelegenheid stellen dit werk, dat in zeer beperkte oplage uitgegeven zal worden, in bezit te krijgen. Het boek zal niet in de handel verkrijgbaar zijn, dus is het zaak er tijdig bij te zijn. U kunt er nu reeds op intekenen door F. 49,50 te storten op girorekening 38.70.852 van de Vriendenkring Streekmuseum Hoeksche Waard, onder vermelding van "Jubileumboek". Mocht u het boek toegestuurd willen hebben, dan dient u F. 10,- extra over te maken voor verzend- en portokosten.

Red.

DE VRAGENRUBRIEK

In de achter ons liggende periode zijn reacties ontvangen op de volgende vragen uit onze rubriek:

364. De vraag over inwoners van 's-Gravendeel die elders huwden en/of overleden, heeft slechts één reactie opgeleverd, die is doorgestuurd naar de vragensteller.

366, 367 en 369. De reacties hierop gaven geen direkt antwoord op de vragen, maar hebben er voor gezorgd dat er contact is gelegd tussen vrienden met belangstelling voor dezelfde familienaam en/of kwartieren.

Doordat er weinig antwoorden te publiceren zijn is er wel extra ruimte om nieuwe vragen te plaatsen. Hopelijk leveren deze vragen wel de nodige brieven op.

370. Gevraagd genealogische gegevens betreffende de moeder van Maijken Polderdijk, j.d. van Sint Anthoniepolder, tr. ald. 26.3.1662 met Gijsbert Jansen van Esch. De vader van Maaijke was Cornelis Arens Polderdijk (RA 's-Gravendeel 4, 13.11.1673). Bij de doop van Maijken's dochter Pleuntje van Esch (Maasdam, 14.9.1664) is getuige Lijsbet Ariensen "huisvrouw van Cornelis Ariensen Polderdijk". Was zij de echte moeder van Maijken?

371. In 1573 overleed te Mijnsheerenland Marijke Jacobs, echtgenote van Adriaan Aalbrechtsz. Marijke was eerder weduwe van Michiel Jansz. Uit de beide huwelijken waren geen kinderen. Uit het testament van Marijke, opgemaakt in 1568 en uit latere stukken blijkt dat M. twee zusters en een broer had:

1. Lijntje Jacobs, gehuwd met Lambert Pieters.
2. N.N., gehuwd met Jan ...
3. Adriaen.

Er wordt contact gezocht met mensen die een van de bovenstaande personen in hun voorgelacht hebben, dan wel over gegevens beschikken die meer licht kunnen werpen op de afkomst van Marijke Jacobs. SG 375 uit het museum is bekend.

372. Gerrit Pieters Maasdammenaer was gehuwd met Lijsbeth Rutten. Zij was 30.3.1698 te Westmaas doopgetuige bij een kleindochter. Op 29.1.1699 wordt Lijsbeth genoemd als weduwe. Gevraagd hun beider voorgelacht.

373. Bastiaan Smaal en zijn echtgenote Lijntje Pieters Meijdam, wonende te 's-Gravendeel, stellen op 6.8.1706 tot voogden over hun kinderen aan: zijn broer Willem Smaal en haar zwager Dirk Teunisse van der Linden.

Vraag: waren Bastiaan en Willem Smaal zonen van Hendrik Arensz. Smaal en Maijke Bastiane, die op 8.12.1669 in Numansdorp een zoon Arien lieten dopen?

374. Anna Schaep was van moederskant een kleindochter van Catharina Maertens van Cromstrijen. Zij erfde van haar grootmoeder een stukje land in de Numanspolder. Anna trouwde omstreeks 1650 met de boekverkoper Anthonij van Roon, woonde te Rotterdam en overleed aldaar 24.11.1699. Van beide echtelieden wordt de afkomst gezocht.

375. Anthonie van Bree (1829-1887), trouwde 1e in 1857 met Cornelia Bouwe (1833-1864) en 2e met Johanna Gutling (1834-1891). Dit alles vond plaats te Puttershoek. Gevraagd informatie over voorouders en nakomelingen van deze Anthonie van Bree, vlasboer en gemeenteraadslid te Puttershoek.

Dit zijn de nieuwe vragen. Wij wachten met spanning op de postbode!
Het correspondentieadres is Strijensedijk 2, 3295 KM 's-Gravendeel.

A.O.M.

AANWINSTEN

In de afgelopen vier maanden zijn er wat minder aanwinsten aan de collecties van het Streekmuseum toegevoegd, dan wij gewend waren. Wij zijn er echter van overtuigd, dat het de voorjaars schoonmaak voor de deur, wij de volgende keer meer "nieuwe" voorwerpen kunnen melden. De schoonmaak betekent immers ook het opruimen van spullen, die best eens een goed plaatsje in het museum zouden kunnen krijgen.

Voor in de keuken ontvingen wij: een koolschaaf, een meelzeef, twee 18e-eeuwse wafelijzers, een melkbusje, vijf grijs emaille koekepannen oplopend in grootte, een wit emaille koffiefilter, een tulbandvorm, een aantal koekjesvormen, een emaille schaal, een komkommerschaaf, drie blikken bordjes, een grote Oranjeboom bierkist en een hoge schenkan.

De aankleding van de verschillende (woon)kamers in het Hof kan worden uitgebreid met o.a. een zeer fraai eiken kabinet uit het begin van de 19e-eeuw.

De inhoud van de linnen- en kledingkasten kunnen **eveneens** weer worden aangevuld met: een zwart pak, borduurwerk, een omslagdoek en nog diverse andere kledingstukken.

De frequentie waarmee er waestampers binnenkomen is groot. Ook deze keer was er één bij de aanwinsten. Het is verbazingwekkend dat er nog zoveel van deze stampers bewaard zijn gebleven. Inmiddels heeft het museum er een aardige collectie van, die een plaats in de schuur van de boerderij Oost-Leeuwenstein heeft gekregen.

Daarnaast horen in de schuur thuis bij de agrarische zaken of bij de daar ondergebrachte ambachten: een schoenmakershamer, een tweeloops metalen katrol, gewichten van 5, 10 en 25 kilogram, een litermaat en een 10-liter melkbus.

Tenslotte blijft een groep gevarieerde zaken over: dertien boekjes van rond 1870, een flesje met oliedrijvertjes die in de oorlogsjaren werden gebruikt ter verlichting, twee bijzondere thermometers en een vooroorlogse maaimachine voor gebruik in boomgaarden.

Alle gevers danken wij van harte voor het afstaan van hun oude spulletjes.

R. v. d. W.

AFDELING GENEALOGIE

De meest trouwe bezoekers van de leeszaal zullen inmiddels de gegevens al hebben geraadpleegd, maar voor hen die niet wekelijks in de stamboom klimmen volgt hieronder een opsomming van hetgeen de afgelopen periode aan de collectie fiches is toegevoegd.

- Rechterlijk Archief Cromstrijen: Nr. 49 en 50, transportregister en schuldbekentenissen 1694-1712.
- Burgerlijke Stand Zuid-Beijerland: Overlijden 1841 t/m 1850.
- Burgerlijke Stand Strijen: Overlijden 1867 t/m 1871.
- Rechterlijk Archief Goudswaard: Nr. 6, transporten, hypotheeken en taxaties 1667-1681.
- idem: Nr. 57, attestaties en akten van arrest 1697-1772.
- idem: Nr. 59, koop- en transportakten roerende goederen 1699-1735
- Kerkarchief Puttershoek: A2, Handelingen van de kerkeraad 1664-1712.
- idem: A13, Lidmatenboek van ingekomen en vertrokken lidmaten 1837-1912.
- idem: B12, Rekeningen van de Diaconie 1787-1815.
- Archiefstukken van "De Gorzen en Aanwassen van Den Lande van Essche".

Van de volgende geslachten werden uitgewerkte gegevens ontvangen: Den Hartigh, Van Kralingen, Laban, Lormier, Snaijer en Warre.

Tevens werd in de bibliotheek opgenomen het "Libellus Amicorum" voor K.J. Slijkerman, met daarin o.a. de familienamen Van Driel, Van Dijk, Van Ghiessen en Van der Waal.

Veel succes met uw onderzoek!

A.O.M.

WAT DE KRANTEN ZEGGEN

Dit jaar wordt in 's-Gravendeel het 400-jarig bestaan gevierd. Dat is dan ook de reden, dat in deze rubriek door middel van diverse kranteartikelen een terugblik wordt gegeven op de historie van het Kildorp.

In april 1796 wordt in de Dordrechtsche Courant, de navolgende "aanvoerpremie" aangekondigd:

"Word van wegen de Municipaliteit van 's-Gravendeel en Leer-Ambagt, geadverteerd, datdezelve voornemens is de PAARDEN- en BEESTEN-MARKT weder op te richten, door dien hunnen Plaats daar toe uitnemend schoon gelegen ligt, en de Kooplieden hun Vee daar na toe, en vandaar, zoo te Water als te Land zeer gemakkelijk kunnen vaaren en vervoeren, en nodige derhalven alle en een iegelijk dewelke daar toe gelegenheid heeft uit, om ze de behulpzaame hand te bieden, en belooft een ZILVERE TABAKS-DOOS tot een Premie, aan den geenen die voor de eerste maal het grootste getal RUNDVEE, als meede een ZILVERE ROSKAM aan hem die het grootste getal PAARDEN voor het eerst zal ter Markt brengen, zullende den tweede Woensdag in de Maand April dezes Jaars 1796 de eerste BEESTENMARKT, en den 30 Mey de PAARDEN-MARKT plaats hebben; als meede de NAJAARSMARKT beginnen den derden Donderdag in de Maand October. Voorts te kunnen zodanige Kooplieden die gelegenheid mogten hebben, om op voorgemelde plaats Koopdagen van Beesten enz. aan te leggen, verzekerd zijn van een civiele behandeling."

Steeds komt in de geschiedenis van 's-Gravendeel de Dordtse Kil naar voren. De scheepvaart op deze rivier zorgde eeuwenlang voor tal van activiteiten in het vlassersdorp. Een bewijs hiervan volgt in het navolgende artikel uit 1796:

"Het schip De Superbe, kapitein Gardner, van Batavia, is naar 's-Gravendeel opgezeild, en wordt daar geligt. Deszelfs lading bestaat uit 50.000 pond bruine Peper, 100.043 pond Poeder-Suiker, 15.000 Sappanhout, 30.000 pond Tin Bancat en 394.250 pond Koffij."

Naast voorspoed, zorgt de Dordtse Kil ook voor overlast in 's-Gravendeel en in de buurtschap De Wacht. Hoewel de watersnood van 1953 bij velen nog vers in het geheugen gegrift staat, kijken wij in deze rubriek terug naar een andere watersnood, namelijk die van 1894.

Het Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard en IJselmonde maakte toen melding van een overstroming bij De Wacht:

"December 1894. Nader kan nog worden gemeld, dat door de doorbraak van den dijk aan het gehucht De Wacht onder deze gemeente, 20 huisgezinnen, uitmakende een 100-tal bewoners, van hunne woningen zijn beroofd en elders een onderkomen gezocht hebben, één gezin heeft men zelfs moeten bergen in één der lokalen van het ziekenhuis. De wed. O., die in hare woning verdronken is, werd eerst Dinsdag morgen, onder toezicht der politie er uitgehaald en het lijk naar de algemeene begraafplaats vervoerd. De ongelukkige die al op hoogen ouderdom alleen woonde in een huisje onder aan den dijk, schijnt dan ook wel door het water overvallen te zijn maar niet onbewust en moet zelfs nog pogingen tot redding gedaan hebben en heeft zich vermoedelijk, ten einde raad, gekleed te bed begeven, doch ook dit kon haar niet helpen, daar het water inmiddels tot aan het dak gestegen is. Het water heeft alhier, volgens de Rijkspeilschaal, eene hoogte bereikt van 3.48 M. plus A.P., dit is dezelfde hoogte van den vloed op 9 Februari 1889."

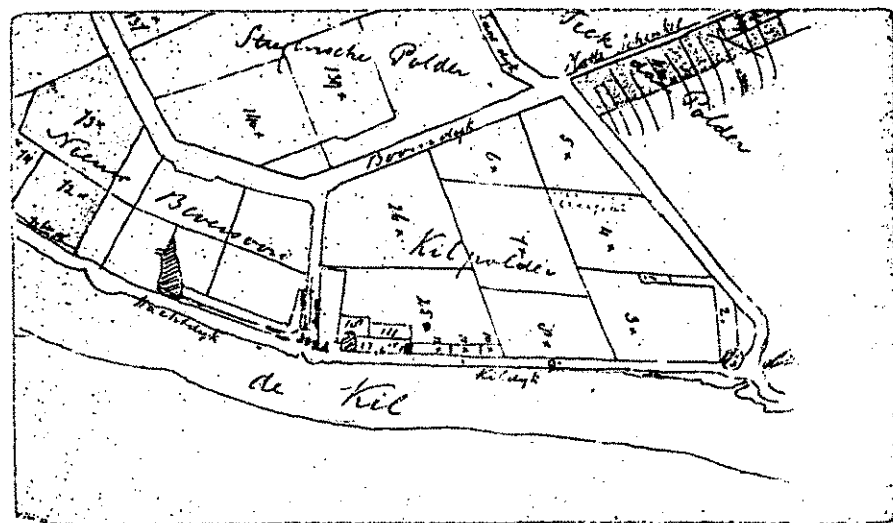
In januari 1895 maakte dezelfde krant naast particuliere geldelijke steun, melding van een koninklijke gift:

"Van H.M. de Koningin Regentes is voor de noodlijdenden van den jongsten watersnood, woonachtig aan het gehucht De Wacht onder deze gemeente, op een daartoe gedaan verzoek, ingekomen eene gift van 500 gulden en van de groote commissie te Amsterdam eveneens 500 gulden, dit maakt met de gehouden collecte in de gemeente, een totaal bedrag van ruim 1600 gulden.

Met dankbaarheid werden natuurlijk beide giften door de commissie aanvaard en wel in het bijzonder die van H.M. de Koningin Regentes, door wier milddadigheid telkens zoo velen gelukkig worden gemaakt en waarvan in deze gemeente nog kortelings de sprekendste bewijzen aanwezig zijn."

Helaas kan het herstel van de doorgebroken dijken niet snel worden uitgevoerd, zoals onder andere blijkt uit het volgende artikel uit maart 1895:

"Het dichten van den Kilpolder, onder deze gemeente en de daaropvolgende dichting van den Strijenschen polderdijk vordert zeer slecht. Het grootste bezwaar is nu om grond te krijgen, en de vorst belet nog steeds het graven. Bij de hooge vloed, die men in de laatste dagen had, stroomde zelfs het water over den Trekdamschen polderdijk zoodat men vreest dat nog meer polders overstroomd zullen worden."

Een kaartje uit 1894 met daarop de Kilpolder en de Wachtdijk.

Gelukkig trokken de polderbesturen uit die dagen een wijze les door gezamenlijk de problemen op te lossen en tot een samenwerkingsverband te komen in het "Bestuur van den Kilpolder en Wachtdijk" (te vergelijken met een waterschap). Door samenvoeging van dit Bestuur met andere polderbesturen ontstond het "Waterschap de Oost-Hoeksche Dijken", dat door verdere samenvoegingen is opgegaan in het huidige "Waterschap De Grootte Waard".

P. J. P.

NIEUWE VRIENDEN

In de eerste periode van het jubileumjaar voor Streekmuseum en Vriendenkring mochten wij 43 nieuwe donateurs inschrijven. Via deze weg heten wij de navolgende vrienden/vriendinnen nogmaals hartelijk welkom.

HW 201 M.C. Abels-Hanenbergh	Oud-Beijerland
HW 717 A.I. Andeweg	Oud-Beijerland
L 588 G. de Bakker	Spijkensisse
HW 42 M.P. Bierens	's-Gravendeel
HW 685 R.H.J. Boeijinga-Alders	Maasdam
HW 743 J.L.P. Boudewijns	Zuid-Beijerland
HW 744 Mevr. Boudewijns	Zuid-Beijerland
L 31 P. Boudewijns	Rotterdam
HW 225 A. Buitendijk	Strijen
L 295 J.A. Devilee	Ridderkerk
L 340 G.A. van Dongen	Hellevoetsluis
HW 768 G.J. van Druenen	Oud-Beijerland
HW 769 C.J. van Druenen-Peperkamp	Oud-Beijerland
HW 770 R.W. van Druenen	Oud-Beijerland
HW 771 L. van Druenen	Oud-Beijerland

HW 320 B. Groenenberg	Oud-Beijerland
HW 539 J. Groenewoud	Oud-Beijerland
L 378 H. J. Hilverda	Valkenswaard
HW 596 J. D. Huizingh	Maasdam
L 404 A. L. Hijmans	Middelburg
HW 371 G. Kooijman	Oud-Beijerland
L 210 M. C. E. Laban	Spijkenisse
L 528 M. Larsen-Berenbak	Tjele (Denemarken)
L 4 A. Leendertse	Hoofddorp
L 681 S. J. Lems	Bodegraven
L 693 C. J. Los	Lewedorp
HW 498 G. A. Mast	Klaaswaal
HW 499 Mevr. Mast	Klaaswaal
L 174 B. R. Metiary-v. d. Heuvel	Oost-Souburg
L 216 F. Muller	Brandwijk
HW 624 J. J. Niemantsverdriet-Flohil	Strijen
L 384 C. van Oosten	Barendrecht
HW 361 P. F. Plaizier	Oud-Beijerland
HW 135 K. H. Schafer	Piershil
HW 136 G. A. Schafer-van Leenen	Piershil
HW 66 J. Schipper	Oud-Beijerland
L 712 J. Stougie	Rotterdam
L 589 J. in 't Veld	Arnhem
L 590 Mevr. in 't Veld	Arnhem
HW 2 J. A. P. van Willigen	Strijen
L 320 E. A. Zuiderent	Rotterdam
L 321 J. H. T. Zuiderent-Sluijter	Rotterdam
HW 590 Business Club Hoeksche Waard	Maasdam

Red.

HISTORISCH ALLERLEI

DE ARMOEDE TE PUTTERSCHOEK IN DE 17^e EN 18^e EEUW

Bij het bestuderen van de diaconierekeningen van Puttershoek uit de 17^e en 18^e eeuw komt men ongewild onder de indruk van de zorg die zo'n betrekkelijk kleine gemeenschap zich getroostte om de armen te helpen. Zij werden - evenals in andere plaatsen trouwens - beslist niet aan hun lot overgelaten. Die zorg was grotendeels in handen van de kerk. Dat was de kerk der Reformatie waartoe nagenoeg het hele dorp behoorde. Krachtens haar roeping zamelde zij de gelden in die nodig waren om diegenen bij te staan die niet in eigen behoeften konden voorzien. Het waren de diakonen of diakenen die met deze zaak werden belast.

In Puttershoek waren er dat in die tijd twee en samen met de twee ouderlingen en de predikant vormden zij de kerkeraad. Zij werden bij meerderheid van stemmen gekozen. De diaken die een jaar lang alle inkomsten en uitgaven van de diaconie moest bijhouden, werd armmeester genoemd. Hij moest aan het eind van het jaar verantwoording afleggen van zijn administratie aan Schout en Schepenen en de gemeente. Dat zijn de jaarrekeningen die vanaf 1626 bewaard gebleven zijn. Meestal lukte het de armmeester het jaar af te sluiten met een batig slot, maar er waren ook jaren dat er meer werd uitgegeven dan ontvangen. Dan begon het nieuwe jaar al met een schuld.

Hoe kwam de diaconie nu aan het geld? Allereerst waren er de inzamelingen in de kerk. Een aantal keren per jaar werd de "arme block" of "arme bos" geopend en wat "daer inne bevonden" werd, vormde een aanzienlijke bron van inkomsten. Verder waren er de "huijsbossen" die bij sommige inwoners geplaatst werden o. a. bij de schout en bij de predikant. Bij verkopen en verpachtingen werd altijd een bepaald bedrag voor de armen bedongen. Erfhuizen en nalatenschappen, de pacht van land in bezit van de diaconie en de verhuur van het "dootcleet" bij begrafenissen brachten ook de nodige bedragen op.

Een voorbeeld van diaconie-inkomsten:

*Ontfangen de pacht vande
magere beeste mart
vanden Jaeren 1657 11 - 6 - 0*

(Ontfangen de pacht vande magere beeste mart vanden
Jaeren 1657 11 - 6 - 0) (guldens-stuivers-penningen)

Vreemd genoeg kwamen de boetes die opgelegd werden
ook in de armenkas terecht.

- 1661 ontfangen van schout Maulpas wegens het bekeuren
van het tappen onder de predikatie 1 - 4 - 0
- 1685 ontfangen van een commediants spel ofte poppe
dans 1 - 11 - 8
- 1707 nogh ontfangen van een quacksalver die onder de
predicatie op de mart stondt en van den schout
daer over is gekalanseert (beboet) de zomme van
2 - 4 - 0

We komen ook giften tegen en bijzondere inkomsten
zoals:

- den 21^{en} Meij 1641 ontfanghen tghen een verdroncken
man in sijn sack hadde de somma
van 2 - 11 - 10

Maar daar moest weer voor betaald worden:

- den 21^{en} Meij 1641 van den verdroncken man te kisten
ende ter aerde te draeghen
1 - 10 - 0
- den 24^{en} Meij 1641 van den man te vissen ende bij den
Baelju te varen 2 - 0 - 0

Er was ook heel veel nodig. Arme gezinnen werden
ondersteund met een bepaald bedrag per week.

Daarnaast werden zij geholpen met brood, dat de bakker
bakte voor rekening van de diaconie, met kaas, "terw"
of rogge. Hieronder volgen twee voorbeelden uit de
armenrekening van 1666:

*1er feb tot floris janse gekocht
twee achtendeel grauw
erweten in die behoefte
omgedeele daer voor betaelt 2 - 8 - 0*

(1er feb tot floris janse gekocht twee achtendeel grauw
erweten en die aen de behoefte omgedeele daer voor
betaelt 2 - 8 - 0)

*6de dito betaelt aen broodt
in half voor pieterse 0 - 18 - 6*

(6de dito (6 feb.) betaelt aen broodt en kaas voor
pieter pieterse 0 - 18 - 6)

Op de turfzolder werd tijdig de voorraad aangevuld
door de turfboer zodat er 's winters voldoende tonnen
turf konden worden uitgedeeld, alles op kosten van de
armverzorging. Ook voor kleding en schoeisel werd
gezorgd: hemden, borstrokken, schorten, buizen,
mantels, kousen, schoenen en klompen. De armmeester
betaalde ook het verstelwerk en het lappen van de
schoenen van de armen. Hij moest wel zuinig zijn.

den 1^{en} october 1651 gekocht een nieuw doot cleet
lanck vijf ellen comt
20 - 10 - 0

den 30^{en} junij 1652 voor het verstellen van de ouwe
doot kleen met twee paer kouse
daer van gemaect voor Maeij
Duijers jongens samen 2 - 12 - 0

Ook de chirurgijn moest betaald worden als er arme
mensen ziek waren.

12 december 1655 betaelt aen Aron Marinis voor de
drancken en een poejertje dat hij
gebruijckt heeft aen Aelbert Abrams
5 - 0 - 0
noch voor een pint annijs om tot het
poejertje te gebruikken 0 - 5 - 0

De medische verzorging werd ook wel per jaar
toevertrouwd aan die chirurgijn die bij inschrijving
de laagste was. Voor dat bedrag verplichtte hij zich
de armen bij te staan.

Kinderen uit arme gezinnen of weeskinderen werden
vaak uitbested. De kerkeraad stelde vooraft de
voorwaarden vast samen met de pleegouders voordat het
kind in het gezin werd opgenomen gedurende een jaar.
Soms bleef zo'n kind jarenlang in een en hetzelfde
gezin. De tegemoetkoming van de diaconie bestond uit
geld en/of zoveel "agtendeel terw" en zoveel tonnen
turf. De kerkeraad moest er voorts op toezien dat die
kinderen behoorlijk behandeld werden.

Niet alleen de inwoners van het dorp vielen onder de
armenzorg, ook vreemdelingen, passanten, werden als
het nodig was geholpen.

1640 gegeven aen een soldaet met een lamme erem
0 - 6 - 0
1641 aen een man de welcke sijn schoer uijt der lit
was 0 - 6 - 0
1641 aen een man de welcke langhe van den turick is
gevanghen geweest 0 - 8 - 0
1644 een vrou de welcke de cancker aen haer aensicht
hadde 0 - 10 - 0
1645 aen een vrou en een predijcantsdochter de welcke
waeren verjaeght 1 - 0 - 0
1645 aen een verjaeght schoolmeester coomende uijt
Duijtslant 0 - 6 - 0
1652 aen een vrou die haer mans beenen afgeset sijn
van het cout vier 0 - 6 - 0
1666 door ordre van de kerckenraet aen een munnick
welcke gereformeert geworden was betaelt
3 - 0 - 0

1684 aen een heijdens kraemwiff t'same 3 - 4 - 0
1696 noch betaelt aen een domene die uijt rijngauw
verjoogen was en simpel geworden was 2 - 0 - 0
1697 noch gegeven aen een elendig gebroocken man
0 - 5 - 0
1701 nogh gegeven aen een bekeerde Joot volgens sijn
bescheijt 1 - 0 - 0

Bij het vermelden van die laatste post laat de
schrijver even merken wat hij denkt. Die man zegt dat
nu wel, maar ...

Het is overigens opvallende hoeveel passanten die "van
den Turck" gevangen zijn geweest, hun weg over Put-
tershoek nemen. Tot slot een staaltje van "uitkerings-
fraude" uit het jaar 1760. Wat was namelijk het geval?

In december 1760 komt de vrouw van Hendrik den
Bogter wonende onder de Polder aan het huis van Ds.
Velse en diaken Adrianus Hoogvliet met de mededeling
dat haar man is overleden. Zij vraagt of er een kist
voor de overledene kan worden gemaakt. Dat wordt
toegestaan. Niet lang daarna komt ze weer in
Puttershoek om te zeggen dat de timmerman te Westmaas
de kist wel wil maken voor vier gulden, maar dat hij
niet naar Puttershoek zal komen om zijn geld in
ontvangst te nemen. Haar vraag is nu of zij het geld
mag hebben om het aan de timmerman te brengen. De
armmeester voelt er niet zo veel voor maar door sterk
aandringen van haar kant, geeft hij toe.

Kort daarna gaat diaken Adrianus Hoogvliet naar de
Polder om eens te zien hoe het met het gezin gesteld
is. Als hij daar aankomt ziet hij de man gezond en
fris van zijn werk naar huis komen om te eten.

Verontwaardigd voegt hij er nog aan toe: "Om welke
gruwelijke bedriegerije den kerckenraet en magistraat
geresolveert hebben tot een straf aan den voornoemde
Hendrick den Bogter int vervolg geene onderstand of
uijtreykinge meer te doen."

J. W.

WERKGROEP DIALECTEN

1993 zal voor allen die ons Streekmuseum een warm hart toedragen een feestelijk jaar zijn. Wij vieren dit jaar het 25-jarig jubileum, onze werkgroep wil zich daarbij niet onbetuigd laten en zal via deze rubriek medewerken aan de herdenking van dit heuglijke feit.

In deze aflevering beginnen wij met een impressie van Chris den Boer over het jaar 1968. Omdat toen ons museum tot stand kwam schets hij in Korendijks dialect enige levenservaringen uit die tijd, zoals die in zijn herinnering zijn blijven voortleven.

Van de huidige actieve medewerkers aan onze dialectgroep is de bij velen bekende heer Piet de Zeeuw de enige overgebleven oprichter, met de heer De Rooy zelf, die nog altijd het leeuwedeel op zich neemt in het werk dat moet leiden tot de samenstelling van een Hoekschewaards woordenboek.

De Zeeuw is de man die alle lijsten met dialectwoorden met bijpassende uitleg heeft uitgetikt. "Je zou er zelf getikt van worden", zijn z'n eigen woorden, nu hij de laatste letter van het alfabet heeft afgewerkt. Ter gelegenheid van dit herdenkingsjaar heeft hij een uitgebreid overzicht gemaakt van het resultaat van ons werk in al die jaren op het gebied van dialectonderzoek.

De eerste aflevering wordt u hier ter lezing aanbevolen. In de loop van dit jaar volgen nog een tweede en een laatste deel.

Wij wensen u veel genoegen bij het lezen van deze en volgende bijdragen aan ons bulletin.

W.R.

In het kader van het 25-jarig bestaan van het Streekmuseum Hoeksche Waard leek het mij aardig iets over het jaar 1968 te schrijven met dien verstande, dat dit een persoonlijke impressie is in het Goudswaards dialect.

1968, een gedenkwaardig jaer?

Omdat het museum op de Noord 25 jaer gelèëje van de grond is gekomme leek het main wel aerdig om es een stukkie te schraive hoe of ik toen zôô'n bietjie railde en zailde in 't leve.

Ik was toen een jaer of 19 - 20 en ik werkte bai dezelfden baas as da'k nou nog bin. Angezien dat in Rotterdam is, had ik nogal es taaolprobleme met die loi daer. Want vanaf het moment dat ik daer ging werke, merkte ik al dat die stadsloi een vrêëselijk dialect sprakke en dat stoot me as iemand die docht dattie fescenlek had lere praacte toch wel tege de borst. En omdat ik van hoisoit meegekrege heb, dà je in je leve zoveul mogelijk goed mot doen perbeerde ik die me'ise het êên en andere bai te bringe.

Ondanks m'n inspanninge ken ik niet anders toegeve dat't mislukt is. Ze waere (en zain het nog) veuls te hardleers.

Naest dat werk had ik nog zat te doen hoor. De meziek en de voebal vratte een hōöp vraie taid op. Toch was zowel meziekmaaoke en voeballe toen voor een geweune durpsjonge zoas ik een hêële belevens. Want je kwam nog is erreges. Voeballe dee je netuurlek in de Hoeksche Waerd, behalleve in 't ôoste, want die viele onder Dordt. En dat voeballe leverde wel es een keer vooroordêële op as het erom ging hoe me'ise van andere durrepe waere. Zôô speulde ik niet graeg op Meseerland, Kleswaaol, d'n Histert, de Zinkweg of in Baierland, maor op Persil, Nieuw-Baierland, de Noord en Numesdurp had ik aigelijk nooit last. Achterof bekeke bin ik ter achtergekemme, dat het vooroordêële waere die nerreges op sloge.

Ok met de meziek kwammie ieder jaer weer een hōōp bekende Hoekschewaerders tege op "t Festival". Iets watter nou gelukkig nog is, maar waer héél wat minder gezelligheid is as toen we dat nog op een wai deeje met de mezielent van Puttershoek. De jury kon niet altheid alles hore omdat t wel es een leve was, maor toch had t wat.

Vedder was ter op zōōn durp as de Korendaik niet veul te beleve, al was t achter offs hois ieder jaer fēest in de speultoin.

1968 was ok t jaer waerin ik in diefst mos. Je ken allemael wel begraipe, dat dat een ingraipende gebeurtenis was in m'n leve. Stik allēen met d'n train naer Bussum en glaik d'n eerste zaeterdag en zondag al niet naer hois. Nou zatter daer op die kazerne een meziekkurps en omdat ik dat bij de keur gevraegd haf hoopte ik al gauw mee te kenne gaaon blaeze. Nou d'n twēeden dag wier ik al oit d'n drōōm gehollepe. Niks blaeze, ik mos foerier worre en as dank daervoor moch ik ok nog es twēe maaonde langer in diefst blaive. Achterof glōōf ik da k allēen met het sporte wel s gezwēete heb, maor taides het oitoejene van m'n functie nooit.

Nou zelle de meise d'r aige wel ofvraege, of de wereld in die taid niet grōōter was dan de Hoeksche Waerd. Netuurlijk was die dat wel, maor voor main echt niet zoveul grōōter. Over ernstige wereldprobleme dochie netuurlek wel s nae, maor de nuchterheid had mēestal de overhand en dan dochie in de regel: "Je ken je aige beter met je aige bemoeie, je heb al genug an je hōōd". Bovendien had je net je schooltaid achter de rug. Dat was toch al een rumperige taid geweest met opstand tege het ouwerlek gezag (lang haer, meer zakcente, laeter thois enz.).

Nēē, je hieuw het maor rustig, dan had je de minste last en dat is gelōōf ik een eigenschap, die opgesloge legt in de karakters van veul Hoekschewaerders en ik bin blai, dat ik daer ok bijhoort.

Chr. den Boer

Op 1 maart 1993 was het 24 jaar geleden dat de Werkgroep "Dialecten Hoeksche Waard" werd opgericht. Het Museumbestuur besefte in 1969 dat in een Streekmuseum waar alle mogelijk oude voorwerpen en documentatiemateriaal worden bewaard (van krullemusse tot peespaachies), ook de streektaal voor het nageslacht diende te worden geconserveerd.

Een volkomen juiste zienswijze, want over niet al te lange tijd zullen velen niet weten wat het verschil is tussen een zwingelaar en een speulkind; en de gripskant en het veurhōōfd klinken hen dan even onwaarschijnlijk in de oren.

Zaterdag 1 maart 1969 werd in het "Hof van Assendelft" de eerste vergadering gehouden. Belangstelling was er vanaf het eerste moment. Tijdens de kennismaking bleek zelfs, dat er personen bij waren die al een kleine verzameling van oude en nog bestaande dialectwoorden hadden aangelegd van s-Gravendeel en Nieuw-Beijerland. Bovendien had een -tot nu toe onbekende-persoon een futuristisch dialectverhaal over de toekomst van de Hoeksche Waard geschreven, dat na voorlezing instemming verkreeg en enige dagen daarna volledig in het toen nog verschijnende Nieuwsblad voor de Hoeksche Waard en zelfs in enkele regionale kranten verscheen. Zo kwamen wij meteen in het nieuws.

Afspraken werden gemaakt voor een volgende vergadering, alwaar een voorlopig bestuur werd samengesteld bestaande uit Jan den Hartigh, voorzitter en Mej. Rozenschoon, secretaresse. Voorts werd afgesproken dat P.W. de Zeeuw voor de publiciteit zou zorgen. Nadat reeds kort daarna Mej. Rozenschoon het werk wegens vertrek naar elders moest opgeven, werd het werk van de secretaris waargenomen door De Zeeuw, die na niet al te lange tijd bij zijn zoektochten door de Hoeksche Waard te Westmaas een secretaresse in klas ontdekte in de persoon van Mevr. Truus van Hemmen, waarover hij aan de Werkgroep rapporteerde dat zij bekwaam en geschikt was en bovendien in het bezit van vrije tijd, telefoon en een schrijfmachine.

In 1976 emigreerde zij naar New Jersey (USA). Na enige tijd vonden wij de heer A.C. Nielson bereid het werk te doen. Na enige jaren, moest hij zijn taak om gezondheidsredenen opgeven en vond in Janneke Verhoeven een goede opvolgster.

Op de eerste vergaderingen genoten wij wetenschappelijke begeleiding van de Kon. Ned. Academie van Wetenschappen, afd. Dialectologie (het P.J. Meertens-instituut) uit Amsterdam. Mevr. Dr. Jo Daan - een neerlandica - gaf persoonlijk instructies omtrent de te volgen werkwijze en de toe te passen methode van opschrijven.

Als bijzonder advies gaf zij ons de goede raad vooral niet te gaan selecteren of kuisen. Niet alleen de nette woorden, maar zeer beslist ook de ruwe of minder nette woorden dienden te worden opgenomen, zijnde van groot belang voor taalstudie en het typeren van de juiste volkstaal van de streek. Ter verduidelijking noemde zij het schuttingwoorden.

Vol ijver gingen wij op zoek naar schuttingwoorden, dat wil zeggen "ouwe schuttingwoorden". Aan nieuw spuitbusmateriaal over Ajax en Feijenoord en verhaspelde Engelse kreten hebben wij niks. Wij vroegen het aan de ouderen, die soms diep moesten nadenken als wij de vraag stelden: "Ouwere persoon weetjie nog een paar schuttingwoorde van vroeger?" Eerst moesten wij uitleggen wat met schutting werd bedoeld want dat was namelijk een "haaining, een wêeg of een hekke". Enkelen knikten begrijpelijk en noemden woorden of uitdrukkingen als: "Mond- en klauwzeer", "Stapvoets rijden"; "Kôôlplante en jonge honde te kôôp"; "Vlaemse reus ter dekking 5 cents" of ergens bij een kerk een bordje "Verboden te wateren". Wij hebben het toen maar opgegeven. Het was aan te nemen dat de mensen vroeger althans op dit gebied - "veul netjiester" waren dan tegenwoordig. Later is gebleken dat ook dat niet juist was, maar ze klodderden het niet op muren of schuttingen.

De met mevr. Jo Daan gemaakte afspraken over de te volgen schrijfwijze berustten voornamelijk op het veranderen van de klinkers. Dat kon worden bereikt met behulp van twee factoren, namelijk zich zoveel mogelijk bedienen van de spelling - van vóór de wijziging van Marchant in 1934 - en voorts de klinkers indien nodig te voorzien van een accent circonflex om aan de leesbaarheid tegemoet te komen door "an te tóône" dat de klank zich wijzigde.

Na enige tijd bleek dat de afgesproken schrijfmethode grotendeels aansloot bij of overeenstemde met die van de heer Opprel die in 1885 promoveerde tot Doctor in de Nederlandsche taal en Letteren op een proefschrift "Het Dialect van Oud-Beierland".

Aangezien het werk van Dr. Opprel kort voor de eeuwwisseling werd voltooid kan de Werkgroep Dialecten zich er op beroepen dat - mede door de contacten met personen die voor de eeuwwisseling zijn geboren - het Hoekschevaards dialect over een periode van meer dan 100 jaar is vastgelegd. Behalve het verzamelen van oude en minder oude dialectwoorden, deden wij nog meer. Wij verzamelden gegevens over het vroegere volksleven, over het werk in de landbouw, griendcultuur, vlasserij en over klederdracht, eet- en drinkgewoonten (aerepels met kaernemelk en spek met peren) en over toveren en volksgeneeskunst.

In 1971 ontwierpen wij voorgedrukte kaartjes waarop de dialectwoorden volgens de afgesproken schrijfmethode worden ingevuld, de plaats van herkomst en de betekenis in goed Nederlands. Bovendien - zo mogelijk - een zin waarin het dialectwoord functioneert. Het weergeven van de vertaling blijkt niet altijd een gemakkelijke zaak te zijn, maar hoofdzaak is het binnenhalen van het ongesorteerde veldgewas. Een nadere bewerking kan altijd nog. Naar schatting zal de hoeveelheid dialectwoorden ongeveer 3.000 bedragen.

Wordt vervolgd.

Hier volgen enkele voorbeelden van ingevulde kaartjes:

aertslillek	Gemeente: NBl.
zie ook: lillijk en vrotlillek	Reg. jaar: 1975
Betekenis: aartslelijk; bijzonder lelijk	
Leeftijd gebruik(ster) 62	Verouderd? neen
Uitspraak	
Bedoeld woord in zinsverband: "Dat mens was zôô aertslillek dat den trem d'r voor omree"	
evt. opmerkingen Z. O. Z.	

eendekrôôskonte	Gemeente: Mdm
zie ook:	Reg. jaar: 1976
Betekenis: scheldnaam voor de inwoners van Cillaarshoek	
Leeftijd gebruiker (ster) 88	Verouderd? neen
Uitspraak	
Bedoeld woord in zinsverband: De inweuners van Cieles(h)oek worre eendekrôôskonte genoemd; die van Musdam Groenjasse; van Strien Vullerjagers; van Pietershoek Brokke en van 's-Craevendêel Seuters.	
evt. opmerkingen Z. O. Z.	